

GOVOR OB DNEVU REFORMACIJE 2010
V MARIBORU

Lubi Slovenci!

Nihče v naši zgodovini nas ni nagovoril s takim srcem kot Primož Trubar. Pozdravil nas je z besedo, ki vključuje *ljubezen*. Kakor da bi nas dobesedno hotel *ozdraviti tujstva, razcepljenosti in vdanosti*, je poklical slovenski narod k združitvi z ljubeznijo, z »bitjo našega bitja«, ki se je v nadaljnjih več kot petsto letih v naslavljanju spreminjala od »dragi« do »tovariški« in »spoštovani Slovenci«. A v tej levitvi naslavljanj, ki jo je rojeval čas, se je morebiti utopilo *srce* – tista ključna podstat našega obstoja, za katero je Jurij Dalmatin v prevodu *Biblije* leta 1584 rekel: »Zakaj človešku serce je kakor ena barka nad enim divjim morjem, katero fortune inu viharji od štirih strani tega sveta gonijo.« Vendar barko na divjem morju običajno goni *več viharjev kot fortun* (srečnih okoliščin). Reformacija je bila za slovenski narod ogromen vihar, ki je s svojo *re-formo*, dobesedno izklesano v *protestu* kot izhodišču protestantizma, narodu prinesla tudi *srečo* (fortuno). Srečo, da je lahko dihal s svojimi pljuči, da je pisal in bral v svojem jeziku in da je (z)gradil svojo osebno izkaznico, ki je jamčila, da je slovenski narod sposoben živeti v družbi kulturnih evropskih narodov. Tega se je treba vedno na novo spominjati, kajti prevečkrat se stvari, ki jih imamo in živimo, zavedamo šele takrat, ko jih izgubimo, cenimo pa predvsem takrat, ko se zanje *borimo*. Zatorej: s tem, ko so Primož Trubar in drugi protestanti prebujali narodno zavest svojega ljudstva, so naredili odločen, odličen in odločilen korak na poti oblikovanja narodne identitete in naše samostojnosti.

Z *Abecednikom* in *Katekizmom* je Trubar omogočil bralno kulturo in razvoj slovenskega jezika. Pisano besedo je *dal v roke ljudstvu ter tako*

izzval kulturne, družbene in politične spremembe. Okrepila se je *duhovna, socialna zavest*: ljudi je naučil razmišljati, kmet se je sam odločal in branil svoje pravice. Vse do pojava reformacije na Slovenskem ni bilo osnovne šole, ki bi bila namenjena vsem *ne glede na spol, premoženjsko stanje ali sloj*. Šele v času reformacije je prišla do izraza misel, da je človek vreden vzgoje in izobraževanja. In Trubar je te ideje uresničeval s svojim delom. Zamisel o šoli je Trubar prvič izrazil v *Abecedniku* leta 1550, ki ga je namenil »vsem mladim inu preprostim Slovencem«. Ljubljana je po njegovi zaslugi leta 1563 dobila prvo stanovsko šolo. Trubarjeva ideja osnovne šole je ena najbolj demokratičnih idej 15. stoletja v Evropi, četudi protestantska šolska organizacija zaradi protireformacije ni obstala in smo jo prenovljeno dobili šele 300 let pozneje, s terezijanskimi reformami v 18. stoletju.

Ljube Slovenke, ljubi Slovenci!

Knjižni jezik, kakor so ga utemeljili protestanti, je zagotovo najbolj združevalna prvina nacionalne identitete, čeravno je obenem protestantizem *razcepil versko zavest* naših prednikov. Kako združiti, a hkrati ne povzročiti novih razdruževanj – takšno je bilo očitno vedno temeljno hrepenenje našega naroda. In hkrati tudi naš problem. *In prav hrepenenje je ena tistih lepih slovenskih besed, ki jo tujci, ki so se naučili našega jezika, najraje izberejo kot tisto, s katero simbolizirajo lepoto in samosvojest slovenskega jezika.* Morda zato, ker se lepo poda z dvojino, ker gre hrepenenje v paru: ker nikoli ne hrepeniš po tistem, kar imaš, marveč po drugem ... V hrepenenju je doma odprtost, v hrepenenju je že odprt prostor za drugega, hrepenenje je prostor dialoga, je prostor kulture. Zato ob izročilu prvih knjig, tiskanih zapisov in samosvoje slovenščine nikoli ne pozabimo, da so nas osebnosti, ki so iz sveta preganjale preprič, pozivale k nuji, »da rojak prost bo vsak«, da je le svetu odprt, duha premožen in toleranten sosed pravi mejak, nagovarjale predvsem s polja *kulture, znanosti, filozofije*. Od Zoisa do Prešerna, od Cankarja do Jakca, od OHO-ja do NSK-ja, od Šalamuna do Žižka, od Plečnika do Luisa Adamiča, od Karlinove do Jančarja, od Klopčiča do Globokarja, od Prežihna do Kosovela, od Pirjevca do Gruma, od Vege do Hermana Potočnika, od bratov Rusjan do Resslera, od Zlobca do Saleclove, od Kermaunerja do Letonje ...

Jezik kulture je vedno iskal enkratnost, ki bi lahko segla do univerzalnega; posamezniku je iskal prostor diha v širši *skupnosti*. A zadihati je bilo mogoče le tedaj, kadar je bila enotnost stkana iz različnosti in – da, kljub angelom se ni bati pojma – multikulturnosti. Toda hrepenenje po združevanju – po odgovornem oblikovanju družbene stvarnosti – so vse prevečkrat (in jo še kako še vedno) najedali dvomi, ljubosumja, umetne polarnosti in nelagodja, *ki mrcvarijo naše medsebojne vezi, nam jemljejo krila, tiščijo k tlom, dušijo vizije, zatirajo potenco in spodnašajo tisti smisel*, ki ga je Primož Trubar zapisal v *Katekizmu*: namreč, da *ni dovolj stati, temveč je treba tudi obstati*. Da ni dovolj le biti, se prepuščati inerciji bivanja, pragmatizmu vsakdana, ki ga nemalokrat manipulativno obrača režijska roka le navidezno budnih oces, temveč, da je treba vse to tudi *presegati*: *s širokimi zamahi idej, ki nimajo cenzur in avtodestruktivnih potez, s kreativnostjo in strpnostjo, z močjo pameti in brez nespameti ...* Namreč, ni lahko vzleteti, če so ideje spodnesene, preden se izgovorijo, če jih ubija birokratstvo takoj, ko se rodijo, če obsodbe padajo, preden se na sodiščih odvrtijo procesi ...

Kajti, ljubi Slovenci, ljube Slovenke, »obstati« ne pomeni *stati ob* – križem rok stati poleg in zraven, pustiti, da našo barko, kot bi dejal Dalmatin, odnaša vihar, temveč pomeni, da se je treba za obstanek še kako boriti: *reformirati stvarnost tam, kjer je šibka, biti proti, kjer se godi krivica, dobesedno udejanjati protestno/protestantsko držo tam, kjer so argumenti moči krhki in kjer so razvoji duhovno zatrti ali celo zavrti*. Če kdaj, je ta poziv na mizi danes. Včeraj, ki je z akumulacijo materialnega in potrato trošenja – energije, orožja, kemikalij, naravnih resursov, populističnega duha – skoraj do suhega izrabil in zlorabil tako naš planet kot naše nebo angelov in idej, *ta včeraj je že zamujen*. Ta včeraj je celotnemu svetu – ne le našemu domu – pustil ogromen davek, ki nas spravlja v pošastne zadrege: Kako misliti drugače? Kako svet organizirati bolje? Kako zdraviti okolje? Kako odpraviti orožje? Kako ne ranjevati zemlje? Kako omejiti sebe?

Težka, čeprav osnovna vprašanja. Zaposlujejo ves svet, ne le nas. Težka zato, ker nas je kopičenje že preveč zasvojilo, ker razvoj računa na nov – predvsem tehnološki zagon bistveno bolj kakor na nov duhovni vzlet. Nanje je možno odgovoriti kantovsko mogočno, z

etičnim imperativom v nas in zvezdnim nebom nad nami – ali pogrošno vedeževalsko, v nočnem programu kakšnega poceni televizijskega studia. A oba, mogočen in pogrošen, na videz segata po zvezdah. *Zato ne gre več le za odgovore, gre za to, da si drznemo zastaviti tudi tehtnejša vprašanja.* Kako videti sebe? Kako ljubiti drugega? Kako sprejemati drugačnega? Kako še uzreti zvezde? Kako ceniti dušo? Kako poiskati resnico?

Svet je ta včeraj zamudil – ne le svet, tudi naš dom. Včeraj, ko se je premeščalo Slovenijo na enega od svetilnikov 21. stoletja, pisalo po 30 milijard vredne razvojne resolucije, enoročno sestavljalo čez noč napisane zakone, naročalo optimalne izdatke in leporečno (pre)pisalo, da resda ne bomo največji in najmočnejši, bomo pa najboljši, je pustil obljube in obremenil pričakovanja. Marsikdo ne more razumeti obrata realnega časa, ki trezni, saj ne more nuditi tistega, česar nima. Vendar je prav, da razumemo solidarnost, ki jo imamo. In da so socialni vzvodi ranljivim pomembnejši od gradnje jadranskega otoka, da je strpnost pomembnejša od arogance ter da se svobodne in dialoške besede nikoli ne sme zapraviti. Na tej točki je treba vedeti, da je pomen idej, kulture, besed, misli in kreacij ključni akumulator duhovnega vzleta in ključni gradnik skupnosti. Trubar je temu rekel »*graditi pošteno življenje*«. In gradil je na preprostih, a ključnih temeljih: *ljubi bližnjega, dobro delaj vsem ljudem, svoj kruh pridobivaj brez škode za druge ljudi in ne boj se govoriti resnice.* Proti njemu je bila organizirana ena največjih zarot v zgodovini slovenskega naroda, ki je trajala skoraj štiristo let, saj je protireformacija sistematično uničila vsa dela, ki so nastala v času reformacije, in s tem dobesedno izbrisala bogato zapuščino slovenskemu narodu.

A četudi požgano, enkrat posejano še *trdneje plodi*. Enkrat postavljena in živeta svoboda – enkrat zapisana slovenska beseda, enkrat izkušena pravica – *še močnejše zori*. Zato smo danes bogati bolj, kakor vemo, saj se s pisano besedo nismo naučili le dajati odgovore, temveč tudi zastavljati vprašanja; saj smo z izročilom prve knjige ohranili tudi izročilo upora. In zato slavimo reformacijo kot prvo *reformo*, protestantizem pa kot *protest*.